

עבודה זרה דף נ"ד

עבד לבהמת חבירו לא נאסרה הגמרא מביאה שכך שנינו, אדם שהשתחוה לשם עבודה זרה לבהמה שלו נאסרת לגבוה, ואם היא של חברו אינה נאסרת לגבוה. שואלת הגמרא, הרי משנה זו סותרת למה ששנינו, איזהו נעבד? כל שעובדים אותו, בין בשוגג ובין במזיד, בין באונס ובין ברצון. ולכאורה באונס הכוונה כגון שאנס בהמת חבירו והשתחוה לה? אמר רמי בר חמא, לא, אלא כגון שאנסוהו עובדי כוכבים²⁹² והשתחוה לבהמתו. הקשה עליו רבי זירא, הרי אנוס פטור, שנאמר "וְלֹנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְבָר"²⁹³? אלא אמר רבא, בין אונס בין רצון, היו בכלל "וְלֹא תַעֲבֹדִים", וכשפרט לך הכתוב "וְחִי פָהֶם" ולא שימות בהם יצא אונס, וחזר הכתוב לומר "וְלֹא תַחֲלֹלוּ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי" שאפילו באונס. ואיך יתכן הדבר? אלא שאם אנסוהו בסתר לא צריך למסור נפשו²⁹⁴, אבל בגלוי אסור לעבוד וחייב למסור נפשו. אמרו רבנן לרבא, שיש סיוע לדבריו ממה ששנינו בברייתא, בימוסיות של עובדי כוכבים שנעבדו בשעת הגזרה שהיא פרהסיא ואונס, אף על פי שהגזרה בטלה, אותן בימוסיות לא בטלו. אמר להם אין משם ראיה, כיוון שיתכן והיה שם ישראל מומר, ועבד לה ברצון. רב אשי אמר, אין לומר שיתכן אלא בודאי היה שם מומר שעבד ברצון²⁹⁵.

עשה מעשה בבהמת חבירו חזקיה אמר, אפשר לומר שהכוונה שאנס בהמת חברו והשתחוה לה, אבל אין כאן סתירה, כיוון שמדובר שניסך לעבודת כוכבים יין בין קרניה של בהמת חברו. הקשה עליו רב אדא בר אהבה, הרי 'נעבד' זה רק כשעשאה את הבהמה עצמה עבודת כוכבים, וכאן עשאה רק לבימוס, ובעלי חיים לא נאסרים משום משמשי עבודת כוכבים? אלא אמר רב אדא בר אהבה, מדובר שעשאה

²⁹² שאיימו להורגו, אבל אם כפפו אותו, כיוון שהם עשו את המעשה, לא נאסר כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. תוס'.

²⁹³ כתבו התוס' שרבי זירא סבר שאף שלכתחילה חייב למסור את עצמו, כיוון שבדיעבד פטור לא תאסר העבודה זרה.

²⁹⁴ כתבו התוס' שאע"פ שמותר, יש לו למסור את עצמו, וכ' שר"מ מקוצי אמר כ' שהטעם הוא משום "בכל נפשך".

²⁹⁵ לאחר שרואה את ישראל ידם מטה נוטה לבו לעבודת כוכבים. רש"י.

עבודת כוכבים וניסך לה יין בין קרניה, אבל בהשתחואה או עבודה אחרת שאינה בגופה לא נאסר דבר שאינו שלו. כפי שאמר עולא בשם רבי יוחנן, אף על פי שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה.

בהמת חבירו הרבוצה לפני ע"ז אמר להם רב נחמן, צאו ואמרו לו לעולא כבר כיון ששחט סימן א' נאסרה אמר רב הונא את דברך בבבל, שכך אמר, בהמת חבירו שרבצה²⁹⁶ בפני עבודת כוכבים, כיון ששחט בה סימן אחד לעבודת כוכבים אסרה. ומהיכן למד שאסרה? אם נאמר שלמד מכהנים שאנסום מלכי ישראל לעשות כומרים לעבודת כוכבים, ונאמר עליהם "ולא יגשו אלי לכהן לוי", אולי שונה הדבר בכהנים שהם בני דעה ולכן קנסו אותם? ואם מאבני מזבח שגנזום מלכי בית חשמונאי על ששיקצום מלכי יון לעבודת כוכבים, ואף שהיו הקדש, ולא יכול העובד כוכבים לאסרן כיון שעשו מעשה אסרום רבנן. אולי הטעם הוא, כדברי רב פפא שאמר שדרשו מפסוק שהאבנים יצאו לחולין וקנאום העובדי כוכבים, ויכלו לאסרן?²⁹⁷ ואלא מכלים של בית המקדש שהזניחם אחז, שנאמר "ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו". ואמר מר הכנו שגנזנום, והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן, והרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו? אלא כיון שעשו בהם מעשה גזרו עליהם חזקיה וסיעתו איסור עולם אף להדיוט, וגם כאן כיון שעשה בה מעשה אסרה.

חפר בקרקע עולם לעבודת כוכבים אסרה כשבא רב דימי אמר בשם רבי יוחנן, אף על פי שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה, חפר בה בורות שיחין ומערות לעבודת כוכבים אסרה אף להדיוט. כשבא רב שמואל בר יהודה אמר בשם רבי יוחנן, אף על פי שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן להדיוט, אפילו הן שלו, אם היתה לו עבודת כוכבים והחליפה לעובד כוכבים בבהמתו אסרם.

296 הביאו התוס' שרש"י בחולין פ"י שכ' רבוצה, כיוון שאם הרביצה קנאה ונעשית שלו. והם כ' שכ' זאת לרבותה שאסרה אף שלא עשה בה מעשה גדול.

297 עמוד ב'.

כשבא רבין, אמר שנחלקו רבי ישמעאל בר רבי יוסי ורבנן, אחד אמר שחליפין אסורים, וחליפי

חליפין מותרים, ואחד אמר, שאפילו חליפי חליפין גם אסורים. מבררת הגמרא מה טעמו של הסובר שחליפי חליפין אסורים? אומרת הגמרא, שנאמר "והיית חרם כמוהו" כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו. והמתיר דורש, "הוא" ולא חליפי חליפין. והאוסר דורש מהמילה "הוא" למעט ערלה וכלאי הכרם, שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת²⁹⁸. והמתיר סובר שערלה וכלאי הכרם, לא צריכים מיעוט, כיוון שעבודת כוכבים ושביעית הם שני כתובים, שנאמר בהם שנתפסים דמיהן באיסורן, אף על פי שהן אסורים בכל מקום שהן, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.

אומרת הגמרא שעבודת כוכבים הכוונה למה ששנינו כעת, ובשביעית נאמר "כי יובל היא קדש תהיה לכם" מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. שואלת הגמרא אם כך נאמר, שמה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין? תלמוד לומר תהיה בהוייתה תהא. לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית²⁹⁹, לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים. בדגים יין, יצאו דגים נכנס יין. ביין שמן, יצא יין ונכנס שמן, אחרון אחרון נתפס בשביעית, ופרי עצמו שביעית שמכר ראשון אסור. והאוסר סובר, ששני כתובין הבאין כאחד מלמדין, ולכן צריך למעט מהמילה "הוא".

משנה

שאלו את הזקנים ברומי, אם אין רצונו בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה? אמרו להן, אילו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדים היה מבטלו הרי הן עובדים לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות יאבד עולמו מפני השוטים? אמרו להן אם כן יאבד דבר שאין צורך לעולם בו ויניח

298 וכך משמע הוא תופס את דמיו, כדאמרן, כל שאתה מהיה, אבל ערלה היא אסורה בכל מקום שהיא, אבל דמיה אינה תופסת לאסורן, ואם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת כיוון שלא נתפסים באיסור, וממון הם אף על גב שהוא אסור להנות, ודוקא קידושי אשה, אבל להינות מהם אסור מדרבנן. רש"י. וכ' התוס' שהטעם שאשה לא דומה כל כך לחליפי דמים, א"נ רבנן הקילו משום פריה ורביה.

299 קודם שיכלה לחיה מן השדה אותו המין שמכר. רש"י.

דבר שצורך העולם בו? אמרו להן שזה יחזק את ידי העובדים לחמה וללבנה, שאם היינו רואים ששאר עבודות כוכבים חריבות מעצמן, ואלו קיימות היינו מודים לאלו שאומרים תדעו שהן אלוהות, שהרי הן לא בטלו.

גמרא

תנו רבנן, שאלו חכמי האומות את הזקנים ברומי, אם אלהיכם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה? אמרו להם, אילו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדים הרי הוא מבטלה הרי הן עובדים לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולם מפני השוטים? אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין. דבר אחר, הרי שגזל סאה של חטים, והלך וזרעה בקרקע, דין הוא שלא תצמח, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין. דבר אחר, הרי שבא על אשת חברו, דין הוא שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך, ושוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין. וזה מה שאמר ריש לקיש, אמר הקדוש ברוך הוא, לא דיין לרשעים שעושים סלע שלי פומבי כלומר שבאין על העררה על כרחי, ומולידים אלא שמטריחין אותי שאני יוצר הוולד, ומחתימין אותי בעל כרחי ומולידים, שהרי גזרה לפני שינהוג העולם כמנהגו³⁰⁰.

שאל פלוספוס אחד את רבן גמליאל, כתוב בתורתכם "כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא" שמתקנא לנקום את עובדיהם, מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה? אמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד, ואותו הבן היה מגדל לו את הכלב, והעלה לו שם על שם אביו וכשהוא נשבע אומר בחיי כלב אבא כששמע המלך על מי הוא כועס? על הבן הוא כועס או על הכלב? הוי אומר על הבן הוא כועס. אמר לו, כלב אתה קורא אותה, והלא יש בה ממש? אמר לו, ומה ראית? אמר לו, פעם אחת נפלה דליקה בעירנו, ונשרפה כל העיר כולה, ואותו בית עבודת כוכבים לא נשרף! אמר לו, אמשול לך

300 הקשה רש"י היכן נאמרו דברי ריש לקיש, ומאיזה מקרא הוא דורש קבלה זו שהקב"ה קובל על כך, ובתנחומא דריש מאותו פסוק "צור ילדך תשי וגו'".

משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה, כשהוא עושה מלחמה עם החיים הוא עושה מלחמה ומכלה את ממונם, או עם המתים הוא עושה? הוי אומר עם החיים הוא עושה. אמר לו כלב אתה קורא אותה? מת אתה קורא אותה? אם כן יאבדנה מן העולם? אמר לו, אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין, הרי הוא מבטלה. הרי הם עובדים לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות לאפיקים מוצאי מים ולגאיות, יאבד עולמו מפני שוטים? וכן הוא אומר " אֶסֶף אֶסֶף כָּל יַעַל פְּנֵי הָאָדָמָה נֹאם ה' ", כלומר שה' אמר, האם מפני שהרשעים עובדים את האדם הבהמה ושאר נבראים, האם אכלה את הכל?.